

i u Rusiji je Sonderwegfrage bilo u središtu rasprava. Opao je značaj teorija o konvergenciji sistema (koju su branili optimistički zapadni liberali), a slom SSSR-

a rehabilitovao je tezu o ruskom sui generis razvoju. Teze o neravnomernosti razvoja potiskuju marksističku istorijsku shemu, oživljava spor između zapadnjaka i slavenofila iz sredine 19. veka i dolazi do preformulacija ruskog identiteta u haosu različitih političkih interesa prožetih obnovljenim konzervatizmom i nacionalizmom (Baron 2000; Cremet 1999; Prizel 1999). O reviziji istorije svedoče i rasprave oko pitanja u kom je stupnju istorija teleološka ili indeterministička, zatim da li je Oktobar bio narodna revolucija ili puč, da li je staljinizam prirodni nastavak lenjinizma, da li je Lenjin začetnik terora i kakvo je mesto staljinizma u dugoj liniji ruskih autokratskih režima. U poslesovjetskoj Rusiji nema kontrole nad istorijom, a samo delom su otvoreni centralni arhivi (arhiv KGB i predsednički arhiv). U Nemačkoj holokaust još uvek zauzima središnje mesto, visoko osetljivo na politizaciju i izmeandrirano u teorijskom i idejnopolićkom pogledu. Tome nasuprot u Rusiji ima malo teorijskih novina u pristupu Gulagu (Baron 2000). Zašto? Ključna komponenta ruskog kulturnog prilagođavanja novom društvenopolitićkom razvoju je obnova nacionalnog identiteta. U tom procesu sećanja gulag nije žrtveno mesto koje bi moglo homogenizovati naciju, već pre podeliti, jer su u njemu dželati bili pripadnici vlastite nacije. Uz to, ni izdaleka kritika gulaga nije spoljnopolićki imperativ kao što je kritika holokausta. Historikerstreit je pomogao nemaćkoj historiografiji da jasnije istakne politićke implikacije stanovišta naućnika, a istorićari nisu mogli izbeći moralni okvir fašizma. Revizionizam u ruskoj historiografiji nije privukao pažnju javnosti kao nemaćke debate (Baron 2000). Politika ruskih vladajućih krugova manje je osetljiva na kolebanja isorijske svesti jer je društvu u krizi važnije preživljavanje od identiteta.

Slično istorićarima, i politićari se služe sećanjima. Oni nameću viziju svoje spoljne politike ne samo u obliku apela za shvatanjem nacionalnog interesa, nego i u obliku politićkih saopštenja koja iskazuju odrećene vizije istorijske pravde ili nepravde. To nigde nije tako upadljivo kao u srednjoj Evropi, etnićki izmešanom prostoru, u kojem su ratovi, revolucije i promene drućavnih granica uvek bili povezani sa istorijski obrazloženim pravima. Javne debate oko istorije, rasprave oko odgovarajućih oblika sećanja i otuda izvedeno politićko delanje i manifestacije treba pre svega posmatrati kao procese konkurentskog tumaćenja prošlog sa stanovišta politićkih odnosa moći. Kolektivna uspomena je politićka pojava. Pamtiti jednu stvar znaći potisnuti ili zaboraviti drugu. Ipak, zaborav nije neutralan. Selektivno pamćenje je okvir stvaranja identiteta. Mi smo ono na šta se oslanjamo. U istoriji nije uvek tražen oslonac u istim zbivanjima. Sećanje je izgubilo svoju neodoljivu realnost, prestalo je da bude veza sa zamišljenim svetom, a postalo sredstvo za rešavanje aktuelnih problema. Zaborav nije samo prirodni i politićki organizovani nego i kulturni proces. Razvijena civilizacija ne razvija samo tehnike sećanja, već i zaborava da bi pružila šanse novim generacijama da stvore nove oblike mišljenja i življenja. Iako svaki zaborav pretpostavlja novi poćetak, a razaranja i smrt prošlosti treba da obezbede novu budućnost, ne treba zaboraviti da svaku novu "reorganizaciju vremena" u krajnjoj liniji oblikuju interesi najmoćnijih drućvenih grupa. Istorićari ih u tome više pomažu nego što im se protive. Istorijsko sećanje jeste važna komponenta razvoja, ali ne u svom nepristrasnom već u interesno selektivnom obliku.